

JAN Z ŁAJS

Jan z Łajs to „ojciec założyciel” Olsztyna. Przekształcił położoną w zakolu Łyny strażnicę Allenstein w miasto o tej samej nazwie. 31 października 1353 r. otrzymał akt lokacyjny wydany przez warmińską kapitułę katedralną. Na mocy przywileju został mianowany zasadźcą Olsztyna i otrzymał dziedziczny tytuł jego sołtysa (zwanego później burmistrzem).

Założyciel miasta urodził się w 1310 r. w Łajsach koło Pieniężna. Pochodził z rodziny, która położyła wielkie zasługi na polu kolonizacji i zagospodarowania Warmii. Jego dziadek Martin założył m.in. Łajsy, w których urząd sołtysa odziedziczył później Geriko, ojciec Jana. Brat tego ostatniego, Henryk, był z kolei zasadźcą Barczewa i wsi Skajboty.

Jan dobrze wykorzystał wyniesione z domu zdolności organizacyjne. Jego dziełem jest m.in. układ ulic z centralnym rynkiem na starówce i mury obronne z zachowaną do dzisiaj Wysoką Bramą. Założył jeszcze Praslity i Różnowo, ale to miasto nad Łyną osiągnęło największy sukces. Dzięki temu został szlachcicem (1372 r.) i zapisał się na kartach historii.

Tablica pamiątkowa z jego podobizną wisi dziś pod arkadami domu na Starym Mieście, tzw. burmistrzówki. Obecna budowla stoi na fundamentach pierwszej w Olsztynie murowanej kamienicy, którą postawił zasadźca. Jan spogląda na dzisiejsze władze miasta z portretu w ratuszowej sali posiedzeń. Imieniem „ojca” Olsztyna nazwano najkrótszą ulicę starówki, mającą zaledwie 43 m. Jan z Łajs trafił też na banknoty wydawane w Olsztynie w czasie kryzysu w 1921 r., tzw. biedapieniądze.